

Hindistan'ın İslâmlaşmasında Sûfî Bir Mürşid: Ferîdüddîn Genc-i Şeker ve Tasavvuf Anlayışı

A Sufi Mürşid in the Islamization of India: Ferîdüddîn Genc-i Şeker and Sufism Approach

Ömer TAY

Dr., Bingöl Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü, Tasavvuf Anabilim Dalı,

Dr., Bingöl University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Sufism,

Bingöl/TURKEY

o.tay21@hotmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-1692-9143>

Doi:10.34085/buifd.880544

Öz

Bu çalışma, Hindistan'ın İslâmlaşmasında önemli rolü olan Ferîdüddîn Genc-i Şeker'in tasavvuf anlayışını incelemeyi amaçlamaktadır. Mîladî XII-XIII. yüzyıllarda yaşayan Genc-i Şeker, yönetici bir aileye mensuptur. Sûfî olduğu kadar âlim bir kişiliğe sahip olan Genc-i Şeker, mürşidinin tavsiyesi üzere ilim tahsili için farklı beldelere seyahat etmiş ve dönemin önemli sûfî ve âlimleriyle sohbet etme şansı elde etmiştir. Tahsilini tamamladıktan sonra mürşidi Kutbeddîn Bahtiyâr Kâkî'nin yanında uzun riyâzat ve mücâhedelerden sonra tasavvufî eğitimini tamamlamış ve şeyhi tarafından insanları İslâm'a davet etmek için görevlendirilmiştir. Hayatını Allah'ın dinini yaymaya adanmış Genc-i Şeker, Hindistan'da birçok Hindû kabilenin Müslüman olmasına vesile olmuştur. Çiştîyye tarikatına mensup olan Genc-i Şeker, irşâd faaliyetleri boyunca mistisizme meyilli olan Hindistan toplumunun zihin ve gönüllerini fethedebilmek için yogilerin yaptıkları olağanüstü hareketlere karşılık uzun ve meşakkatli riyâzatler uygulamıştır. Tarikatını Sünnî doktrin üzerine kuran Genc-i Şeker, mürîdlerine şeriata bağlı kalmalarını tavsiye etmiştir. Yaşamını fakirlik içinde geçirmesine rağmen amirlerden uzak durmuş, zühde önem vermiş, kendisine gelen hediyeleri dağıtmış, üst düzey yöneticilerin kendisine bağlı olmasına rağmen vefat ettiği sırada kefen parası dostları tarafından temin edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Hindistan, Çile, Zühd, Genc-i Şeker.

Abstract

This study aims to examine the Sufism understanding of Farid-ud-Din Ganj-i-Shakar, who played an important role in the Islamization of India. Ganj-i-Shakar, who lived in the twelfth and thirteenth centuries AD, belongs to a ruling family. Ganj-i-Shakar, who has a scholarly personality as well as a sufi, traveled to different towns for science education with the advice of his master and had the chance to chat with important sufis and scholars of the period. After completing his education, he completed his mystical education with his master,, Qutbuddin Bakhtiar Kaki, after long asceticism and struggles, and was assigned by his sheikh to invite people to Islam, Ganj-i-Shakar who devoted his life to spreading the religion of God, was instrumental in the conversion of many Hindu tribes to Islam. Farid-ud-Din Ganj-i-Shakar, who was a member of the Chishtiyya sect, applied long and arduous asceticisms in response to the extraordinary movements of the yogis in order to conquer the minds and hearts of the Indian society, which was inclined to mysticism during his guidance activities. Ganj-i-Shakar, who founded his sect on the Sunni doctrine, advised his followers to adhere to sharia. Although he spent his life in poverty, he avoided interfering with the palace and political events, gave importance to the ascetic, distributed the gifts that came to him, and although the senior executives were dependent on him, the shroud money was provided by his friends when he died.

Keywords: Sufism, India, Ordeal, Asceticism, Ganj-i-Shakar.

GİRİŞ

Ferîdüddîn Genc-i Şeker, 1206-1290 yılları arasında hüküm süren Delhi Sultanlığı döneminde yaşamıştır.¹ Türk kumandan Kutbüddin Aybeg (ö. 607/1210) tarafından kurulan Delhi Sultanlığı, halefi ve aynı zamanda damadı olan Şemseddin İltutmüş (ö. 633/1236) sayesinde en parlak dönemini yaşadı.² İltutmüş'in 1236 senesinde vefatından sonra devlet yaklaşık otuz yıla yakın bir süre siyasi

¹ M. Aziz Ahmet, *Siyasi Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğu*, ed. Tansu Say (İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1977), 19.

² Abdü'l-Mün'im en-Nemir, *Târihü'l-İslâm fi'l-Hind* (Beyrut: el-Müessesetü'l-Câm'iyye, 1981), 133-147; Aziz Ahmet, *Siyasi Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğu*, 164; Erkan Türkmen, *Emir Hüsrev-i Dihlevî'nin Hayatı, Eserleri ve Edebi Şahsiyeti*

kargaşa ve karışıklık dönemi yaşadı. Nitekim bu süreçte peş peşe beş Delhi padişahı öldürüldü veya tahttan indirildi. Sultanlık 1266'da Gıyâseddin Balaban (ö. 686/1287)'in idareyi ele geçirmesiyle tekrar güçlenmeye başladı. Gıyâseddin Balaban'ın doğru idaresi ve bozgunculara karşı tavizsiz duruşu sayesinde devlet yönetiminde düzen sağlandı.³ Balaban, güçlü yönetimi ve sivri zekası sayesinde içerdeki kargaşaları önlediği gibi Moğol saldırılarını da geri püskürtmeyi başardı.⁴

Genc-i Şeker'in yaşadığı dönem Moğol istilasına denk gelir. Bu dönemde özellikle Ortadoğu ve Asya'dan büyük âlim, ârif ve sanat erbabı Hindistan'a göç etmek zorunda kaldılar.⁵ Buraya göç etmelerinin sebebi, buradaki sultanların âlimleri sevmesi ve sûfî meşrep olmalarındandır.⁶

Bilindiği üzere Muînüddîn-i Çiştî, Hindistan'da Çiştîyye tarikatının kurucusudur. Genc-i Şeker ise bu tarikatın Hindistan'daki ikinci pîri kabul edilir.⁷ Nitekim Çiştîyye'nin Ferîdiyye kolu, ona nisbet edilir.⁸ Ayrıca Çiştîyye tarikatının günümüze ulaşan Nizâmîyye ve Sâbiriyye şubelerinin kurucuları, Genc-i Şeker'in halifeleridirler.⁹

1. HAYATI

Genc-i Şeker, Mültan yakınındaki Kehtvâl'de doğdu.¹⁰ Doğum tarihinin 569-571 (1173-1175) olduğu konusunda ihtilaf vardır.¹¹ Tam ismi Mes'ûd b. Süleyman b. Şuayb b. Ahmet b. Yusuf b. Şehâbeddin b. Ferûşşâh el-Kâbilî el-Çiştî el-Ecûdehenî'dir.¹² Lakabı Ferîdüddîn Genc-i Şeker'dir.¹³ Hz. Ömer'in soyundan gelen Genc-i Şeker'in büyük dedesi Şehâbeddin Ahmet Feruhsâh, Kâbil şehrinin önemli komutanlarından.¹⁴ Kâbil'in yönetici ailelerinden birine mensup olan dedesi Şeyh Şuayb, Moğol saldırısı üzerine hicrî VI. asrın sonlarında Kâbil'den Mültan'a yakın Kehtvâl kasabasına göç etmiştir.¹⁵ Orada dedesi, Sultan Şehâbeddin Muhammed el-Gûrî (ö. 599/1203) tarafından Kehtvâl kasabasına kâdî olarak atanmış ve Cemâleddin Süleyman adındaki oğlunu Hz. Abbas'ın soyundan

(Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1989), Giriş, XI; Azmi Özcan, "Hindistan" (İstanbul: DİA, 1998), 38: 75-81; Melek Emektar, *Hindistan Türk-İslâm Devletlerinde Eğitim-Öğretim Teşkilatı* (Yüksek Lisans Tezi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2019), 6.

³ Naimur Rahman Farooki, "Delhi Sultanlığı" (İstanbul: DİA, 1994), 9: 130-132.

⁴ Orhan F. Köprülü, "Balaban Han" (İstanbul: DİA, 1992), 5: 3.

⁵ Ahmed Şâh Çiştî Mevdûdî, *Târih-i Çiştî ü Meşâyih-i Çiştîyye* (Herât: İntişârât-i Ahrârî, 1976), 204.

⁶ Mevdûdî, *Târih-i Çiştî ü Meşâyih-i Çiştîyye*, 204.

⁷ en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 43.

⁸ Nizâmî, "Ferîdüddîn Mes'ûd", 12: 398; Mevdûdî, *Târih-i Çiştî'u-Meşâyih-i Çiştîyye*, 206.

⁹ Nizâmî, "Ferîdüddîn Mes'ûd", 12: 398; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 43.

¹⁰ Muhammed b. Mübârek b. Muhammed Alevî Kirmânî Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ'* (Lahor: Müstâk Ahmed Yayınları, 1885), 120; Muhammed b. Hasan b. Musa Gavsî Şattârî Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr* (Tahran: Müze-u Merkez-i İsnâd-ı Meclis-i Şûrâyi İslâm, 1971), 53; Dârâ Şükûh, *Sefînetü'l-Evliyâ'* (Kânpûr, 1883), 97; Ebu'l Hasan Ali en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, trc. Yusuf Karaca (İstanbul: Kayhan Yayınları, 1992), 3: 43; Halik Ahmed Nizâmî, *The Life and Times of Shaikh Farid-u'd-din Ganj-i-Shakar* (Delhi: İdâre-i Edebiyât-i Delhi, 2009), 11; Halik Ahmed Nizâmî, "Ferîdüddîn Mes'ûd" (İstanbul: DİA, 1995), 12: 398; Muhammed Mansûr Tabâtabâi, "Ahvâl-u Âsâri Baba Ferîdüddîn Genc-i Şeker", *Sebk Şinâsî-i Nesr-u Nazmi Fârisî* 8/4 (2018): 143-161.

¹¹ Hâmid b. Fazlullah Derviş Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, trc. Muhammed Eyyüp Kâdirî (Lahor: Merkez-i Urdûbürd, 1975), 42; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 53; Allah Diyâ b. Abdürrahîm-i Çiştî, *Siyerü'l-Aktâb* (Tahran: İntişârât-ı İlim, 1966), 166; Muhammed Ekrem Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, trc. Mevlânâ Hâc Kaptân (Lahor: Ziyâü'l-Kur'ân, 1993), 430; Nizâmî, "Ferîdüddîn Mes'ûd", 12: 398; Tabâtabâi, "Ahvâl-u Âsâri Baba Ferîdüddîn Genc-i Şeker", 150.

¹² Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ'*, 117; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 53; Dârâ Şükûh, *Sefînetü'l-Evliyâ'*, 96; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 429; Muhammed Muhsin, *Cevâhir-i Genc Şeker* (Lahor: Urdûbâzâr, 2007), 12; Mevdûdî, *Târih-i Çiştî ü Meşâyih-i Çiştîyye*, 206; Nizâmî, "Ferîdüddîn Mes'ûd", 12: 398.

¹³ Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 430; Muhammed Zekerîyyâ Kandelevî, *Târih-i Meşâyih-i Çiştî* (Karaçi: Mektebetü's-Şeyh, 1931), 176; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 43.

¹⁴ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ'*, 119; Abdurrahmân Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, trc. Mevlânâ el-Hâc (Lahor: Ziyau'l-Kur'ân, 1993), 754; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 429; Kandelevî, *Târih-i Meşâyih-i Çiştî*, 176; Muhsin, *Cevâhir-i Genc Şeker*, 12.

¹⁵ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ'*, 119; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 42; Dârâ Şükûh, *Sefînetü'l-Evliyâ'*, 96; Abdürrahîm-i Çiştî, *Siyerü'l-Aktâb*, 165; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 755; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 430; Kandelevî, *Târih-i Meşâyih-i Çiştî*, 176; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 43; Nizâmî, "Ferîdüddîn Mes'ûd", 12: 398; Âryâ, *Tarikati Çiştîyye der Hind ü Pakistan*, 113.

Molla Vecihüddin Hecendî'nin kızıyla evlendirmiştir.¹⁶ Bu hanımın üç oğlundan ortancası olan Genc-i Şeker Kehtvâl'de doğmuştur.¹⁷

1.1. Tahsil Hayatı

Genc-i Şeker, erken yaşta (beş yaşında) babasını kaybettiğinden dolayı eğitimini annesi üstelenmiştir.¹⁸ Erken yaşta medreseye gönderilen Genc-i Şeker, Kur'ân-ı Kerîm'i hıfz etmiş, dinî ilimlerin başlangıç kitaplarını tahsil etmiş, Arapça ve Farsça dillerini öğrenmiştir. Annesinin etkisiyle erken yaşlarda ilme yönelen Genc-i Şeker, zâhirî ilimleri öğrenmek üzere dönemin Hindistan'ın önemli ilim merkezlerinden biri olan Mültan'a gitmiştir. Şehrin ileri gelen âlimlerinden Mevlânâ Minhâcüddîn-i Tirmizî'nin medresesinde eğitim almış ve bu âlimin yanında *en-Nâfi* adlı fıkıh kitabını okuduğu sırada Bahtiyâr Kâkî (ö. 633/1235)'ye intisâb etmiştir.¹⁹ Mürşidi Delhi'ye gitmek istediği sırada, Ferîdüddîn Genc-i Şeker de ona eşlik etmek istemiş ancak şeyhi ona: "*İlimsiz sûfi şeytanın maskarası olur.*" Bu yüzden ona tahsîlini tamamlaması gerektiğini, daha sonra Delhi'ye gelmesini söylemiştir.²⁰

Mürşidinin bu tavsiyesi üzere Genc-i Şeker; Gazne, Bağdât,²¹ Sivistan, Bedahşan, Mekke, Kudüs ve Medîne'ye ilim tahsili için seferler yapmıştır.²² Bu seyahatleri sırasında Bahâeddîn Zekeriyâ el-Mültânî (ö. 661/1262 [?]), Şehabeddîn es-Sühreverdi (ö. 632/1234), Behâüddîn Hamevî, Evhadüddîn-i Kırmânî (ö. 635/1238), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 672/1273), İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240), Ebu Yusuf Âmidî, Sa'dî-i Şîrâzî (ö. 691/1292), Sadreddîn Konevî (ö. 673/1274) ve Yâkût el-Hamevî (ö. 626/1229) gibi zatlarla hem zâhirî hem de bâtinî anlamda sohbet etme şansı bulmuştur.²³

1.2. Tasavvufa İntisâbı

Rivayete göre: Bahtiyâr Kâkî mürşidini ziyaret etmek için Semerkand'tan yola çıkarak Mültan üzerinden Delhi'ye giderken Mültan'da namaz kılmak için mescide gider.²⁵ O sırada Genc-i Şeker mescitte fıkıhla ilgili "*en-Nâfi*"²⁶ adlı kitabı okuyordu. Ona hangi kitabı okuyorsun "*en-Nâfi*" adlı kitabı okuyorum deyince, Bahtiyâr Kâkî faydalı olur anlamında inşâallah "*nâfi*" olur. Bahtiyâr Kâkî'nin bu sözlerinin tesiri altında kalan Genc-i Şeker, hemen orada mürşidine intisap etmeyi talep eder.²⁷ Bahtiyâr Kâkî Delhi'ye dönmek için yola çıktığında, Genc-i Şeker de ona tabi olmak ister. Ancak şeyhi ona ilmî eğitimini tamamladıktan sonra tasavvuf eğitimi için Delhi'ye uğramasını söyler.²⁸ Böylece Genc-i Şeker, ilim tahsili için farklı İslâm beldelerine yolculuk yaparak oralardaki âlimlerden ilim tahsil eder. Zâhirî ilimlerde belli bir seviyeye gelen Genc-i Şeker, tasavvuf eğitimi için Delhi'ye döner. Şeyhi ona seyr u sülûk yaptırmak için çilehânedede halvete girmesini emreder.²⁹ Burada uzun bir riyâzât ve mücâhede dönemini geçirdikten sonra şeyhi tarafından halifelik icazeti verilerek Hânsî kasabasına

¹⁶ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ'*, 119; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 42; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 755; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 430.

¹⁷ Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 42; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 53; Allah Diyâ, *Siyerü'l-Aktâb*, 166; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 430.

¹⁸ Muhsin, *Cevâhir-i Genc Şeker*, 18.

¹⁹ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ'*, 121; Dârâ Şükûh, *Sefînetü'l-Evliyâ'*, 96; ed-Dihlevî, *Ahbârü'l-Ahyâr fi Esrârî'l-Ebrâr*, 1963.

²⁰ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ'*, 122; Allah Diyâ, *Siyerü'l-Aktâb*, 166; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 44; Nizâmî, "Ferîdüddîn Mes'ûd", 12: 398.

²¹ Genç şeker Bağdât'ta gittiğinde birçok şey ile görüşür ve orada Şehabeddin Sühreverdi'nin sohbetlerine katılıp duasını aldığını söyler. Hatta Sühreverdi'nin tekkesine hergün binlerce dinar bahşedildiğini ancak hepsini dağıtığını anlatır. Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 763; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 436.

²² Muhsin, *Cevâhir-i Genc Şeker*, 19-22; Tabâtabâî, "Ahvâl-u Âsârî Baba Ferîdüddîn Genc-i Şeker", 143-161.

²³ Muhsin, *Cevâhir-i Genc Şeker*, 19-23.

²⁴ Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 53.

²⁵ Abdürrahîm-i Çiştî, *Siyerü'l-Aktâb*, 166.

²⁶ *el-Fıkhü'n-nâfi' (en-Nâfi' fi'l-fürû)*. Hanefî ulemâsı arasında meşhur olan muhtasar bir fıkıh kitabıdır. Ebü'l-Kâsım Nâsirüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Muhammed b. Alî el-Hüseynî el-Medenî es-Semerkandî (ö. 556/1161) tarafından kaleme alınmıştır. Ahmet Özel, "Semerkandî, Muhammed b. Yûsuf" (İstanbul: DİA, 2009), 36: 479-480; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 48.

²⁷ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ'*, 122; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 48; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 53; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 755; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 435.

²⁸ Allah Diyâ, *Siyerü'l-Aktâb*, 166; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 756; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 436; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 44.

²⁹ Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 49; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 53; Allah Diyâ, *Siyerü'l-Aktâb*, 166; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 756.

görevlendirilir.³⁰ Genc-i Şeker, mürşidi vefat ettiğinde kendisi Hânsî'de bulunuyordu. Vefatından üç gün sonra Delhi'ye gelip şeyhinin mezarına gidip Fâtihâ okur. Kâdî Hamidüddîn Nâgevri (ö. 643/1246), Bahtiyâr Kâkî'nin vasiyeti üzere Çiştîye pîrlerinden kalan asâ, hırka ve seccade gibi emanetleri ona teslim eder.³¹ Bu, onun baş halife seçildiği anlamına geliyordu. Emanetleri aldıktan sonra iki rekât namaz kılıp mürşidinin yerine oturur. Delhi'de mürşidinin yerine geçişinin daha üçüncü gününde iken Hânsî'den Serhengâ adındaki mürîdi onu görmeye gelir. Ancak ziyaretçilerin yoğunluğundan dolayı kapıdakiler tarafından engellenir. Bir gün dışarıda beklediği sırada Genc-i Şeker dışarı çıkar, Serhengâ gözyaşı dökerek ayaklarına kapanır ve Genc-i Şeker'i göç ettirecek şu sözleri sarf eder: "Siz Hânsî'deyken ziyaretinize rahatlıkla gelebiliyorduk, artık burada bizim gibi garibanlara yer yok." Bu söz, Genc-i Şeker'in gönlüne hançer gibi batar ve gaipten bir işaret olduğuna yorumlar. Delhi'de yoğunluktan dolayı Hânsî'deki gibi yoksullarla oturma fırsatı bulamıyordu. Bu, onu rahatsız ediyor ve tasavvufta daha da ilerleme katetmek için tekrar Hânsî'ye dönmeye karar verir.³² Yanındakiler efendim, şeyhiniz Kutbüddîn-i Bahtiyâr Kâkî, burada hizmet ettiğini sizin de burada devam etmeniz gerekir dediler. O ise önemli olan şeyhin mekânı değil bilakis onun ahlak ve yolunu takip etmek olduğu anlamını içeren şu sözleri sarf eder: "Pîrim, bu emanetleri bana teslim etmiştir. İster şehirde ister çölde her nerede olursam bu emanetler benimledir" diyerek Hânsî'ye döner.³³ Orada da ünü yayılınca yoğunluktan kurtulmak için doğduğu memleketi Kehtvâl'e gider. Burada da kalabalıktan dolayı rahat edemeyince oradan da Ecûdehen'i (Adjodhan; bugün Pâk Pattan³⁴) kendine ikamet yeri seçer, nasıl olsa burası pek bilinmiyor, insanları da sert mizaçlı ve bizi tanımıyordur der.³⁵ Burada yoğun şekilde Hindûlar yaşıyordu ve birçoğu onun sayesinde İslâm'a girerler.³⁶

Şeyhin ziyaretçileri sadece dervişler değildi, bunlar arasında Hindû, sultan ve üst düzey devlet memurları da vardı.³⁷ Büyüklüğü gün gibi ortadaydı, ışığı ta uzaklardan görünüyordu. Çok geçmeden yoğunluktan dolayı gece yarılarna kadar insanlar onun sohbetinde bulunmaya başladılar.³⁸ Öyle ki Halifesi Nizâmeddin Evliyâ, ziyaretçilerin yoğunluğundan artık kontrol edilemez hale geldiğini, bu yüzden şeyhin elbisesinin kolunu balkondan dışarıya sarkıttıklarını bu şekilde halk ve askerler gelip ziyaret ettiklerini belirtir. Bu yoğunluğu gören Genc-i Şeker, mescide gidip ziyaretçilere etrafında halka yapmalarını ve kimsenin halkanın içine girmemesini söyler. Ziyaretçiler gelip halka dışından selam verip ayrılıyorlardı. Bu sırada yaşlı bir adam halkayı yararak şeyhin ayaklarına kapanır. "Ey Şeyh Ferîd! Sıkıldın ha, Hakk'ın sana bahsettiği bu nimetin hakkını ver." ³⁹ Bunları duyan Genc-i Şeker, nara atar ve tekrar eski vaziyete döner.⁴⁰

Genc-i Şeker, Ecûdehen'de kaldığı ilk zamanlarda son derece yoksulluk içindeydi. Öyle ki Pelû denen bir orman meyvesini kaynatır, içine biraz tuz katar ve oradakilerle birlikte yerdi.⁴¹ Darlık içinde

³⁰ Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 49; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 53; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 44; Âryâ, *Tarîkati Çiştîye der Hind û Pakistan*, 114.

³¹ Hasan b. Alâ es-Siczî, *Fevâ'idü'l-fu'ûd* (Tahran: İntişârât-i Rûzene, 1965), 222; İshâk Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ* (Kânpûr: Nevel Keşver, 1890), 83; Dârâ Şükûh, *Sefînetü'l-Evliyâ*, 97; Allah Diyâ, *Siyerü'l-Aktâb*, 168; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 763.

³² Siczî, *Fevâ'idü'l-fu'ûd*, 223; Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 137; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 44; Abdürrahîm-i Çiştî, *Siyerü'l-Aktâb*, 169; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 763; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 446; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 45.

³³ Siczî, *Fevâ'idü'l-fu'ûd*, 223; Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 137; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 44; Abdürrahîm-i Çiştî, *Siyerü'l-Aktâb*, 169; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 763; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 446; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 45.

³⁴ Pencap eyaletine bağlı olan Pâk Pattan kasabası Lahor ve Mûltan şehirleri arasındadır. Ferîdüddin Genc-i Şeker'in türbesinden dolayı kendisine Pâk Pattan-i şerîf deniliyor. Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 124; Âryâ, *Tarîkati Çiştîye der Hind û Pakistan*, 126.

³⁵ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 125; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 44-45; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 53; Dârâ Şükûh, *Sefînetü'l-Evliyâ*, 97.

³⁶ Âryâ, *Tarîkati Çiştîye der Hind-u Pakistan*, 115.

³⁷ Siczî, *Fevâ'idü'l-fu'ûd*, 122; Nizâmeddin Evliyâ, *Râhetü'l-Kulûb* (Tahran: Meclis-i Şûrâyi İslâm, ts.), 63; Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 146; Halik Ahmed Nizâmî, *Târîh-i Meşâyih-i Çişt* (Delhi: Nedvetü'l Musannifin Urdûbâzâr, 1985), 161.

³⁸ Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 44-45.

³⁹ es-Siczî, *Fevâ'idü'l-fu'ûd*, 175; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 47.

⁴⁰ Siczî, *Fevâ'idü'l-fu'ûd*, 176; Âryâ, *Tarîkati Çiştîye der Hind û Pakistan*, 124; Mevdûdî, *Târîh-i Çişt û Meşâyih-i Çiştîye*, 215.

⁴¹ es-Siczî, *Fevâ'idü'l-fu'ûd*, 93; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifîn*, 63; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 764; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 465; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 46; Nizâmî, *The Life and Times of Shaikh Farid-u'd-din Ganj-i-Shakar*, 28.

olmasına rağmen insanlardan bir şey istememeyi kendine prensip edinmişti.⁴² Rivayete göre, bir gün lokmayı ağzına götürdüğü sırada birden durur, burada prensip dışına çıktığını yani bir kimselerden bir şeyler istenmiş anlamında hizmetçiye döner. Efendim, tuzumuz bitmişti, komşudan biraz ödünç aldım. Bunun üzerine ben bu yemeği yiyemem der. Sûfiye ödünç almak yakışmaz, ne bulursa onu yer.⁴³ der.

Tabii bu darlık dönemi çok sürmez. Bir süre sonra öyle bolluk olur ki her gelen muhakkak onun sofrasından nasiplenirdi.⁴⁴ Ancak kendisi eski konumunu muhafaza etmiş yine de zühd ve kanaat içinde hayatını devam ettirmiş gelen hediyeleri dervişler arasında paylaşmıştır.⁴⁵ Halifesi Nizâmeddin Evliyâ, onun herkese eşit ve muhabbetle yaklaştığını söyler.⁴⁶ Onun hizmetinde bulunan Mevlânâ Bedreddin İshâk, yıllarca onun hizmetinde bulundum toplum içinde ve tek kaldığımızda bana aynı şekilde davranırdı.⁴⁷

1.3. İrşâd Faâliyetleri

Genc-i Şeker, mürşidi yanında tasavvufî icazetini aldıktan sonra irşâd faaliyetleri için Hânsî kasabasına görevlendirilir. İslâm'a davet etmek için toplum arasına karışan Genc-i Şeker, farklı aşiretlerin Müslüman olmasını sağlar. Farklı kabile ve din mensupları üzerinde önemli derecede etki bırakan Genc-i Şeker'in sözlerinin izleri, Sihler'in kutsal kitabı Guru Granth'ta göze çarpar.⁴⁸ Kaynaklar, Genc-i Şeker'in Ecûdehen'e gittiği sırada oranın büyük çoğunluğu Hindûlardan oluştuğunu onun çabaları sonucunda on altı Hindû kabilenin İslâm'a girdiği söylenir.⁴⁹

Dönemin Hindistan toplumun sosyolojisini iyi okuyan Genc-i Şeker'e hastalar tedavi olmak amacıyla, geçinemeyen eşler tavsiye almak için, kan davaları ve arazi kavgaları olanlar barış için, esnaf ve bilim insanları ondan fikir almak için gelirler. Tüccarlar şehirden geçebilmek için onun himayesini talep ederler.⁵⁰

Genc-i Şeker'in Ecûdehen'i tercih etmesi tesadüfi değil, oranın aslında kervan geçişleri için bir kavşak noktasında bulunduğunu buradan kervanlar sayesinde farklı ülkelerden haberdar oluyorlardı. Ayrıca tarikatlarını kervanlar sayesinde dünyanın farklı ülkelerine tanıtıyorlardı.⁵¹

Genc-i Şeker, Ecûdehen'e geldikten sonra oranın çehresini değiştirdi. Öyle ki orada bulunan Hindûlar peyderpey ona tabi olmaya başladılar. Şu sözler onun etkilerini özetlemektedir; "Ecûdehen, Genc-i Şeker sayesinde Hindistan ve Horasan'ın kiblesi olmuştur."⁵²

Genc-i Şeker'in tekkesine gelen farklı din mensupları onun mânevî yönünden etkilenerek Müslüman olurlardı. Nitekim günümüzde Pencap ve Pâk Pattan bölgelerinde birçok Müslüman aile, dedelerin Genc-i Şeker'in sohbetleri sayesinde İslâm'ı kabul ettiklerini söylerler.⁵³

1.4. Yöneticilerle Münasebetleri

Genc-i Şeker, mürşidlerinin prensiplerine bağlı kalarak idarecilere ve günlük siyasi olaylara mesafeli durmuş ve halifelerine de aynı tavsiyede bulunmuştur.⁵⁴ Bu prensibe hayli dikkat eden Genc-i Şeker, Allah dostlarının arasına girmek isteyenlerin yöneticilere iltifat etmemeleri gerektiğini

⁴² Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifin*, 63; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 54; Muhaddis ed-Dihlevî, *Ahbârü'l-Ahyâr fi Esrâri'l-Ebrâr*, 99; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 764; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 465; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 46.

⁴³ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 128; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifin*, 83; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 54; ed-Dihlevî, *Ahbârü'l-Ahyâr fi Esrâri'l-Ebrâr*, 99.

⁴⁴ Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 765; Kuddûsî, *İktibâsü'l-Envâr*, 465; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 46.

⁴⁵ Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 765; Âryâ, *Tarîkati Çiştîyye der Hind û Pakistan*, 465; Mevdûdî, *Târih-i Çişt û Meşâyih-i Çiştîyye*, 209.

⁴⁶ Nizâmî, *Târih-i Meşâyih-i Çişt*, 161.

⁴⁷ es-Siczî, *Fevâ'idü'l-fuâd*, 93; Nizâmî, *Târih-i Meşâyih-i Çişt*, 161; en-Nedvî, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 47.

⁴⁸ Allah Diyâ, *Siyerü'l-Aktâb*, 15; Nizâmî, "Feridüddin Mes'ûd", 12: 398.

⁴⁹ Mevdûdî, *Târih-i Çişt û Meşâyih-i Çiştîyye*, 208.

⁵⁰ Lapidus, *İslâm Toplumları Tarihi*, 1: 600.

⁵¹ G. Potter Lawrence, "Moğollar Sonrası İran'da Sûfiler ve Sultanlar", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, trc. Hanifi Şahin, 28 (2011): 217.

⁵² Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 765; Âryâ, *Tarîkati Çiştîyye der Hind û Pakistan*, 115.

⁵³ Nizâmî, *The Life and Times of Shaikh Farid-u'd-din Ganj-i-Shakar*, 108.

⁵⁴ Said Şirâzî - Muhsin Masûmî, "Münâsebât-ı Salâtin-i Dehlî bâ Meşâyih-i Çiştîyye ve Sühreverdiyye", *Tarih-i Temeddün-i İslâmî Dergisi* 1 (2013): 111.

söylemiştir. Zira melik ve amirlerle dostluk kuran dervişlerin akıbetinin hep kötü sonuçlandığını ifade etmiştir.⁵⁵

Bahtiyâr Kâkî'nin halifesi ve aynı zamanda Genc-i Şeker'in arkadaşı olan Bedreddin Gaznevî, bazı devlet adamlarıyla yakın ilişkiler kurmuştu. Bedreddin Gaznevî Delhi'de özel olarak bu yöneticilere hizmet veren bir tekke kurmuştu. Şartların değişmesiyle Bedreddin Gaznevî sultanın gazabına uğrar. Bunun üzerine Genc-i Şeker'den yardım talep eder. Ancak Genc-i Şeker: "Kendi kafasına göre hareket edersen işte sonu böyle olur. Siz ihlâslı şeyhlerin müridi idiniz, neden onların tasvip etmediği hareketleri yani yöneticilerle yakın ilişki kurdunuz. Müridlerimizin tutumu bu değildi. Kendine tekke kurup menfaat sağlamak onların usulünde yoktu. Onların esasları hep gizli kalmak ve şöhretten uzak durmaktı."⁵⁶

1.5. Vefatı ve Türbesi

Genc-i Şeker, 5 muharrem (ö. 664/1265) yılında doksan beş yaşında Ecûdhen'de vefat etmiştir.⁵⁷ *Siyerü'l-evliyâ* yazarına göre: Genc-i Şeker'in muharrem ayının beşinci gününde hastalığı şiddetlenir. Yatsı namazını cemaatle kıldıktan sonra baygınlık geçirir, bir süre sonra kendine gelir yatsı namazını kıldım mı? diye sorar. Etraftakiler kıldınız efendim dediklerinde, tekrar kılayım kim bilir nasıl kılmıştım. Namazdan sonra tekrar baygınlık geçirir, uzun bir süreden sonra ayılır yine namazı kıldım mı? İki defa kıldınız dediklerinde, bir kez daha kılayım kim bilir öncekileri nasıl olmuştu ve tekrar kıldıktan hemen sonra *ya Hayy ya Kayyûm* deyip ruhunu teslim eder.⁵⁸

Genc-i Şeker, bu tarikatın önemli simalarındandır. Kendi döneminde sadece sûfiler arasında değil herkes tarafından takdir ediliyordu. Bugün hâlâ o canlılığını korumaktadır. Nitekim Pakistan'ın Pencap eyaletine bağlı olan Pâk Pattan'da bulunan türbesi önemli ziyaretgahlar arasındadır. Her yıl urs yani ölüm yıl dönümünde dünyanın farklı ülkelerinden ziyaret edilmektedir. Türbesinin kapısından içeri giren cehennem ateşinden emin olunacağına inanılır. Hâlâ ölüm yıl dönümünde o kapıdan içeri girebilmek için izdiham yaşanır ve saatlerce sırada beklenilir. Türbesi Hindûlar, Müslümanlar ve Sihler tarafından ziyaret edilmektedir. Timur, Ecûdehen'e geldiğinde onun türbesini ziyaret etmiş ve oradaki halkı kılıçtan geçirmekten vazgeçmiştir.⁵⁹ Fîrûzşâh Tuğluk ve Ekber Şah gibi birçok hükümdar Genc-i Şeker'in mezarını ziyaret etmiştir.⁶⁰ Ekber Şah, şeyhin türbesine birkaç fersah kala atından inip yürüyerek gittiği söylenir.⁶¹

Genc-i Şeker; Cemâleddîn-i Hânsevî, 580 (1184-85), Necîbüddin Mütevekkil (ö. 669/1271), Nizâmeddin Evliyâ (ö. 725/1325), Alâeddîn-i Sâbir (ö.690/1291) ve Bedreddin İshâk (ö. 690/1291) gibi önemli birçok halife yetiştirmiştir.⁶²

Genc-i Şeker, sûfî olduğu kadar âlim biriydi. Ancak irşâd ve tebliğ yoğunluğundan dolayı hiç eser kaleme almamıştır. Sadece Bahtiyâr Kâkî'nin sohbetlerini içeren *Fevâidü's-sâlikîn* adlı bir eseri⁶³ ve öğrencileri tarafından sözlerini içeren *Esrârü'l-evliyâ* ve *Râhetü'l-kulûb* melfûzât türünde iki eser bulunmaktadır.⁶⁴

2. TASAVVUF ANLAYIŞI

2.1. Tevbe

Genc-i Şeker, dervişin her şeyden önce dünya ve dünya eğlencelerini terk ettiğine dair kalp ile tasdik dil ile ikrâr etmesi gerektiğini belirtir. Nitekim Cenâb-ı Hakk: "*Ey iman edenler! İçtenlikle ve kararlılık içinde Allah'a tövbe edin.*"⁶⁵ O, buradaki tevbe-i nasûhtan amaç, gönülden yapılan tevbe olduğu zira kalp dünyanın kötülüklerinden temizlendikten sonra, tevbeye tevbe denilir.⁶⁶

Genc-i Şeker, her azanın ayrı ayrı tevbe etmesi gerektiğini bu yüzden altı çeşit tevbeden bahseder:

⁵⁵ Nizâmî, *Târîh-i Meşâyih-i Çişt*, 279.

⁵⁶ Siczî, *Fevâidü'l-Fuâd*, s. 99; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifin*, 66.

⁵⁷ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 159; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifin*, 78; Mânevî, *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*, 54.

⁵⁸ es-Siczî, *Fevâidü'l-fuâd*, 241; Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 158.

⁵⁹ Âryâ, *Tarîkati Çiştîyye der Hind û Pakistan*, 124; Mevdûdî, *Târîh-i Çişt û Meşâyih-i Çiştîyye*, 215.

⁶⁰ Nizâmî, "Ferîdüddîn Mes'ûd", 12: 398;

⁶¹ Âryâ, *Tarîkati Çiştîyye der Hind-u Pakistan*, 125.

⁶² Siczî, *Fevâidü'l-fuâd*, 13; Abdürrahîm-i Çiştî, *Siyerü'l-Aktâb*, 179; Nizâmî, *Târîh-i Meşâyih-i Çişt*, 163.

⁶³ Âryâ, *Tarîkati Çiştîyye der Hind-u Pakistan*, 118.

⁶⁴ Evliyâ, *Râhetü'l-Kulûb*, 6; Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 2; Bahâre Fazlî Derzî - Muhammed Mansûr Tabâtabâî, "Âdâb-i Hânkâh-i Baba Ferîdüddîn Genc-i Şeker", *Fasıl-nâme-i Mutâlâ-i Şîbh-i Kâre-i Hind* 5/16 (2013): 140.

⁶⁵ (Tahrîm: 66/8)

⁶⁶ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 22.

a) Gönül tevbesi: Genc-i Şeker, tevbenin sâlikin yaşamında bir karşılığı olması gerektiğini yoksa dilde kalan tevbe lafızlarının hiçbir anlamı olmadığını dile getirir. Nitekim ona göre sâlik, şayet yüz bin defa dil ile tevbe etse gönül ile bunu tasdik etmedikten sonra buna tevbe denilmediğini ifade eder. Çünkü günahlarla mübtela ve gaflet âleminde olanların tevbesine, tevbe denilmez. Genc-i Şeker'in sahte tevbe hakkındaki şu beyti konuyu özetlemektedir:

بر دلی اثر گناه بر لب توبه در صحت خوش دلی و درتپ توبه
هر روز شکستن است و هر شب توبه زین توبه نا درست یا رب توبه
Gönlünde günah izleri, dudağında tevbe.
Sağlığında nefis peşinde, hastalığında tevbe.
Her gün tevbeyi bozar, gece yine tevbe.
Bu sahte tevbeden, ya Rabb sana tevbe.⁶⁷

O, Allah ile kul arasındaki perdenin kalbin kirlenmesinden dolayı olduğunu, gönül, dünyanın lezzet ve şehvetlerinden temizlendikten sonra aradaki perdenin kalkacağını ve kul bu sayede müşâhede ve mükâşefe makamlarına ulaşabileceğini belirtir.⁶⁸

b) Dil tevbesi: Ona göre kul, her şeyden önce beyhûde ve gereksiz sözlerden kaçınması gerekir. Dil tevbesinin ikinci şartı ise, sâlik abdesti tazeleyip iki rekât nafile namaz kıldıktan sonra kibleye doğru oturup; "Ya Rabb! bütün kötü sözlerden tevbe, dilimden zikir dışında rızan olmayan sözleri sarf etmemeye yardım et" şeklinde Rabbine yalvarmalıdır. Genc-i Şeker, nurânî âlemden nazil olan ilâhî tecelliler ilk önce kalbe gelir. Şayet dil gönülle muvafık olursa o zaman aşk nurları orayı kendine mesken edinir. Eğer muvafık yani bir olmazlarsa muhabbet nurları geri döner.⁶⁹

c) Göz tevbesi: Genc-i Şeker, insanı Hakk'a ulaştıranda, insanın başına bela getirende gözdür. Aşkın ilk mertebesi gözle başlar. Kul bu makamda nimetleri müşâhede etmeli ve Hakk dışında başka şeylerden yüz çevirmeli ki ondan gayri dost edinmesin. Gözün üç çeşit tevbesi var: 1. Gözün haramlara bakmaması, 2. Yanında Müslüman kardeşinin gıybeti yapıp onu görmesinden dolayı tevbe etmesi. 3. Yanında birine zülüm edilip bunu görmesinden dolayı kendini kınayıp tevbe etmesi gerekir.⁷⁰ Ona göre göz tevbesi şu şekilde yapılır: Kişi gusül edip iki rekât namaz kıldıktan sonra kibleye doğru oturup; "İlâhî! bütün görünmemesi gereken ne varsa tevbe ettim. Görülmemesi gereken şeylerden beni muhafaza et" şeklinde Rabbine yalvarmalıdır.⁷¹

d) Kulak tevbesi: Genc-i Şeker kulak, Hakk'ın kelamını dinleyip ne söylediğini anlamak için verilmiştir. Bu yüzden mürîd, Hakk tarafından yasaklanan bütün çirkin sözleri dinlemekten tevbe etmesi gerekir.⁷²

e) El ve ayak tevbesi: Ona göre kul, el ile dokunulması yasaklanan her şeyden kaçınması ve tevbe etmesi gerekir. Ayak tevbesi ise, yasaklanan yerlere gitmemesi ve bundan dolayı tevbe etmesi gerekir.⁷³

f) Nefis tevbesi: Nefsin bütün arzu ve isteklerinden tevbe etmesine denir. Onun heva ve hevesleri peşinden gitmeyenlerin cennetle müjdelendiğini, şu ayeti delil getirir: "Rabbinin huzûrunda (hesap vermekten) korkan ve nefisine kötü arzuları yasaklayana gelince, onun barınağı da cennetin ta kendisidir."⁷⁴

2.2. Zühhd

Genc-i Şeker, gençlik yıllarında kendini ibadet ve ilâhî muhabbete kaptırması, dünyayı tamamen terk etmişti.⁷⁵ O, zühde önem vermiş, kendisine gelen hediyeleri dağıtmış, üst düzey yöneticilerin kendisine bağlı olmasına rağmen vefat ettiği sırada kefen parasını temin edecek kadar serveti bulunmamıştı.⁷⁶

⁶⁷ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 22.

⁶⁸ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 23.

⁶⁹ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 24.

⁷⁰ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 24-25.

⁷¹ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 24.

⁷² Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 25.

⁷³ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 26.

⁷⁴ (Nâziât: 79/40-41)

⁷⁵ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 121.

⁷⁶ Allah Diyâ, *Siyerü'l-Aktâb*, 179.

Genc-i Şeker, dervişin dünyadan uzak durması gerektiğini ancak bunları söylerken kesbî değil gönülünü uzak tutması gerektiğini ifâde etmiştir. Nitekim Peygamberimizin: “Dünya âhiretin tarlasıdır”⁷⁷ hadîsindeki tarlayı cömertliğe yorumlamıştır.⁷⁸

Genc-i Şeker, dervişliğin lagûnte⁷⁹ giymek, kendini aç bırakmak veya çalışmayıp dilencilik yapmak olmadığını belirtir. Aksine dervişin, nezih bir hayat yaşayan, sürekli ibadet eden, insanlara hizmet etmekten haz alan ve kalben dünyaya hiç meyletmeyen kişinin olduğunu söyler.⁸⁰

Ona göre, insanların en kötüsü elbise ve yemeğe fazla önem verendir.⁸¹ O, İnsanları üç kategoride değerlendirir: Birinci sınıf, dünyayı sevenler ve ömrünü onun için tüketenler, bunlar çoktur. İkincisi, düşman olanlar, bunlar dünyayı sevmezler. Üçüncüsü ve en hayırlısı, dünyayı hiç akıllarından bile geçirmeyenlerdir.⁸² Neticede Genc-i Şeker, mürîdin ifrat ve tefrite kaçmadan vasat yolu tutması gerektiğini ve bunun en efdal yol olduğunu ifade etmeye çalışır.

Genc-i Şeker, her kim Allah’a itaat ederse dünya ona hizmet eder, her kim dünyaya hizmet ederse bela ve imtihanlara duçar olur. Dünyayla meşgul olan Allah’tan gafil kalır.⁸³ Dünya sevgisi bütün hataların esasıdır. Dünyayı terk eden melik olur, seven ise helak olur. Dünyayla meşgul olmamak gerek, onunla meşgul olan Hakk’ı yad etmekten geri kalır.⁸⁴

Ona göre, dünya ile meşgul olan gönüller ölüdür. Çünkü gönül, dünyanın lezzetleriyle meşgul olunca gaflete düşer, kararır ve artık ölü hükmündedir. Nitekim çalı çırpının çok olduğu bir arazide tohumu kabul etmediğinden verimsiz ve ölü sayılır. Hakk’ın zikriyle meşgul olan ise diridir. Dünya ve makamları peşinde koşan derviş değil ona tarîkatta mürted denir.⁸⁵

Genc-i Şeker, dervişlik perdenin arkasına gizlenmektir, bunun yolu gönül huzûruna ermektir. Bunu elde edebilmek için helal lokma, dünya ve dünya ehlinde uzak durmak gerekir.⁸⁶

Rivayete göre, Genc-i Şeker’in elbisesi çok eskimişti. Biri onun bu halini görünce kendisine yeni bir elbise hediye eder. O, bu elbiseyi biraderi Necîbüddin Mütevekkil’e hediye eder ve zühde olan ilgisini gösteren şu sözleri sarf eder: “Eski elbiseden zevk aldığım kadar bu yeni elbiseden zevk almıyorum.”⁸⁷

Genc-i Şeker, tarîkat pirlerinin hemfikir oldukları dört şey vardır:

- En akıllı kişi günahları terk edendir.
- İnsanların en zeki olanı hiçbir şeyle gururlanmayandır.
- İnsanların en zengini kanaatkâr olandır.
- İnsanların en fakiri kanaati terk edendir.⁸⁸

Rivayete göre bir gün Genc-i Şeker’in huzurunda bir şeyhten konu açılır. Bu şeyhin malının çok olduğu ancak hiç dağıtmadığı bunu da Yüce Allah’ın izin vermediğine bağladığını söylerler. Bunları duyan Genc-i Şeker tebessüm ederek şöyle der: “O sözler tamamen bahanedir. Şeyh efendi beni malı dağıtmak için vekil kılınsın üç günde ambarları boşaltırım. Tek bir kuruşunu dahi Allah’ın izni olmadığı yere de harcamam.”⁸⁹

2.3. Fakr

Genc-i Şeker’e göre sabırlı fakir, şükreden zenginden daha efdaldır. Çünkü zengin şükredince ayette nimetin artacağı vadi verilmiştir: “Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım.”⁹⁰

⁷⁷ İsmail b. Muhammed Aclûnî, *Keşfu’l-Hafâ*, Beyrut, 1351, 1, 495.

⁷⁸ Bedr, *Esrârü’l-Evliyâ*, 15.

⁷⁹ Lagûnte Hindistan’da sûfilerin avret yerlerini kapatmak için giydikleri bir bez parçasıdır.

⁸⁰ Bedr, *Esrârü’l-Evliyâ*, 42.

⁸¹ Mîrhord, *Siyerü’l-Evliyâ*, 141-718; ed-Dihlevî, *Ahbârü’l-Ahyâr*, 103.

⁸² es-Siczî, *Fevâidü’l-Fuâd*, 224; Bedr, *Esrârü’l-Evliyâ*, 72.

⁸³ Bedr, *Esrârü’l-Evliyâ*, 73.

⁸⁴ Evliyâ, *Râhetü’l-Kulûb*, 16.

⁸⁵ Evliyâ, *Râhetü’l-Kulûb*, 17.

⁸⁶ Cûzkânî- Atâî, “Sey-i Târîhî-Fikrî Tarîkati Çiştîyye ez Âğâz tâ Pâyâni İtilâ-i Ân”, 118.

⁸⁷ ed-Dihlevî, *Ahbârü’l-Ahyâr*, 98.

⁸⁸ Mîrhord, *Siyerü’l-Evliyâ*, 139; ed-Dihlevî, *Ahbârü’l-Ahyâr*, 101.

⁸⁹ Mîrhord, *Siyerü’l-Evliyâ*, 404.

⁹⁰ (İbrahim: 14/7)

Ama sabırlı fakire maiyyet müjdesi verilmiştir: *Şüphesiz ki, Allah sabredenlerle beraberdir.*⁹¹ Bu iki merteye arasındaki farkı siz düşünün. Bunları söylediği sırada Kâdı Muhyiddin Kâşânî şu soruyu sorar: “*Nerede olsanız, O sizinle beraberdir*”⁹² ayeti geneldir. “*Şüphesiz ki, Allah sabredenlerle beraberdir*”⁹³ ayeti ise hasır. Bunların arasındaki farklılık nedir? Şeyh şöyle cevap verir: Genel olan ayette sadece maiyyet var yani bilir ve görür. Ancak has olan ayette ise maiyyetle birlikte inayette var. Yani sever ve razı olur demektir.⁹⁴ Yukarıdaki sözlerden anlaşıldığı üzere Genc-i Şeker, sadece tasavvuf ilminde mesafe katetmiş bir sūfî değil aynı zamanda tefsire de hâkim olan bir âlimdi.

2.4. Kanâat

Çiştîler’de fakir olsan bile kanaat ehli olman lazım bu onların esaslarından biridir. Bu tarîkatın pîrleri fakirlerle yaşamaktan haz alan ve dünya malına önem vermeyen kişilerdir. Bunun Genc-i Şeker’de zirve yaptığını görüyoruz. Çünkü sultanların ve halkın büyük teveccühüne rağmen o hep halk tabakasıyla yaşamak istemiş ve ona gelen bunca hediyeleri hepsini dervişler arasında paylaştırmıştır. O, fakirliği ve sade yaşamayı bolluk ve şöhrete tercih ederdi. Pâk Pattan müzesinde “nâni-baba” adında birkaç çirpı bulunur. Rivayete göre Genc-i Şeker’in evinde günlerce yemek bulunmazdı. O da açlığını gidermek için bu çirpileri ağzına koyardı. Onun bütün malı bir hasırdan ibaretti.⁹⁵

Kanaatla ilgili başka bir anekdotu şöyle anlatılır: Sultan Nasirüddin Mahmud (ö. 664/1266) Uc ve Mültan seferlerinde ordusuyla birlikte şeyhi ziyaret etmek ister, ancak sultanla birlikte olan veliaht ve aynı zamanda şeyhin müridi olan Gıyaseddin Balaban (ö. 686/1287), sultana efendim Ecûdehen kurak ve susuz bir yerdir, ordunun orada kalması zordur. Emrederseniz hediyeleri ben şeyhe arz edeyim ve sizin adınıza özür dileyeyim. Nitekim bir miktar nakit para ve dört köyün bağışlandığına dair fermanı alıp şeyhin huzûruna çıkar, şeyh bu nedir? Efendim sultanın sizlere hediyesidir, şeyh tebessüm eder ben şimdiye kadar hiç kimseden bir şey istemedim, bizim büyüklerimizde böyle bir adet yoktur. Nakit paraları dervişlere dağıt, arazi fermanını geri götür, zira arazilerin sevdalısı pek çoktur.⁹⁶ Ardından gözlerinden yaş akar ve şayet ben bu paraları ve köyleri kabul edersem halk arasında para ve köy sahibi derviş diye adım çıkar. Ayrıca yarın kıyamette dervişlerin yüzüne hangi yüzle bakarım. Ardından mürşidi ile ilgili yaşadığı şu anekdotu aktarır: Şemsettin İltutmuş bir defasında vezirine altı köyü Bahtiyâr Kâkî’ye bahsettiğine dair göndermişti. Bahtiyâr Kâkî tebessüm etti ve bizim mürşidlerimiz kabul etmemiştir bizde kabul edemeyiz demiştir.⁹⁷

Dervişin hiçbir zaman rızık korkusu yaşamaması, kanâat ve tevekkül ehli olması gerektiğini belirtir. Nitekim Genc-i Şeker, şeriat ve tarîkat yolundaki sadık kul, hiçbir zaman rızık korkusuyla yaşamadığını, o her zaman gönlünü tâatle meşgûl ettiğini ve ezelde kendisine takdir edilen zerre kadar eksilmeden kendisine verileceğini bilir. Derviş, rızıkta hayrete düşmediğini ve yarın ne yiyeceğim diye düşünmediğini söyler.⁹⁸

2.5. Riyâzat

Hindistan toplumu olağanüstü şeylerle doluydu. Bu yüzden toplumu ikna edebilmek için onların yaptıklarına karşılık bazı yetenekleri geliştirmek gerekirdi. Genc-i Şeker, halkın zihnini ve gönüllerini fethedebilmek için yogilerin yaptıkları o olağanüstü hareketlere karşılık uzun ve meşakkatli riyâzatlar uyguladı.⁹⁹ Genc-i Şeker, devamlı oruç tutar ve iftarını da genellikle şerbetle açardı. Sofraya gelen yemeklerden bir çeşidini yerd. Geceleri ibadetle geçirdiğinden dolayı onun için serilen yatak olduğu gibi hiç bozulmadan yerinde dururdu.¹⁰⁰

Riyâzatin önemine vurgu yapan Genc-i Şeker, mürîdin zahmet çekmesi günahların affına vesile olacağını çünkü günahları affettirmek zahmetli ve zor olduğunu belirtir. Ona göre, derviş ne kadar çok hüznü olursa Allah Teâlâ’ya o nisbette yaklaşır.¹⁰¹

⁹¹ (Bakara: 2/153)

⁹² (Hadîd: 57/4)

⁹³ (Bakara: 2/153)

⁹⁴ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 135.

⁹⁵ Âryâ, *Tarîkati Çiştîye der Hind-u Pakistan*, 116.

⁹⁶ Evliyâ, *Râhetü'l-Kulüb*, 63; Cemâlî, *Siyerü'l-Ârifn*, 63; en- Nedevis, *İslâm Önderleri Tarihi*, 3: 48.

⁹⁷ Evliyâ, *Râhetü'l-Kulüb*, 64.

⁹⁸ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 15.

⁹⁹ Tabâtabâi, “Ahvâl-u Âsâri Baba Ferîdüddîn Genc-i Şeker”, 152.

¹⁰⁰ es-Siczi, *Fevâ'idü'l-fu'ad*, 65; Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 127.

¹⁰¹ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 92.

Genc-i Şeker, çok sıkı riyâzat ve mücâhedeler uyguladığından ailesi çok fakirdi. Rivayete göre, bir gün hanımlarından biri falan oğlunuz açlıktan ölmek üzere dediğinde Hakk'ın takdiri gelmişse kul Mes'ud (kendi ismi) ne yapsın, eğer ölürse ayaklarını bağlayın ve dışarı atın.¹⁰² O sırada istiğrak halinde olduğundan bu sözleri sarf etmiştir.

2.6. İstiğrâk

Gündüz toplumun sorunlarıyla ilgilenen Genc-i Şeker, Yatsı namazından sonra ise odasına çekilip Rabbiyle baş başa kalıp ibadet ve istiğrakla meşgul olurdu.¹⁰³ O, kişi Rabbiyle istiğrâk halinde olduğunda etrafta olup biten şeylerden bîhaber olduğunu şu sözlerle ifade eder: Meşâyih için bir hal vardır o esnada yüz bin hançer kafalarına batırsan ya da onları lime lime etsen haberleri olmaz.¹⁰⁴

Genc-i Şeker, çok yoğun istiğrâktan dolayı çoğu zaman isimleri hatırlamazdı. Hatta en sevdiği oğlunu bile hatırlamadığı rivayet edilir: Halifesi Nizâmeddîn Evliyâ, mürşidinin Nizâmeddîn adında bir oğlu vardı, onu çok severdi, hiç isteğini geri çevirmezdi. Askerliğe meraklı olan oğlu, bir gün sefere çıktı ve aradan zaman geçtikten sonra birinin vasıtasıyla babasına selam gönderdi. Adam, oğlunuz Nizâmeddîn sizlere selam göndermiş deyince, kim diye sordu. Tekrar oğlunuz Nizâmeddîn. Şeyh hangisinden bahsediyorsunuz? oğlunuz Nizâmeddîn. Üçüncü defa, anladım nasıldır, selamettedir dedi. Genc-i Şeker, o kadar istiğrâka dalardı ki defalarca oğlunu tanıttıktan sonra zor tanırıdı.¹⁰⁵

2.7. Muhabbet

Genc-i Şeker, muhabbet ehli olduğunu iddia edip de sadık olmayanlar kıyamet günü muhabbet ehlinin yanında rezil olurlar.¹⁰⁶ O, muhabbetin yetmiş makâmı olduğunu, ilk makâmın dosttan gelen belalara sabretmek olduğunu, Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeye çalışması Hakk'a olan muhabbeten ileri geldiğini söyler. Ona göre, eğer hayat varsa ilimdedir, eğer rahatlık varsa marifettedir, eğer şevk varsa muhabbettedir, eğer zevk varsa zikirdedir.¹⁰⁷ Muhabbet âşığı, can bedende olduğu sürece mâşûkun kapısını çalması, pes etmemesi gerektiğini, olgunlaştığında kapının kendisine açılacağını belirtir.¹⁰⁸ Muhabbet ehli vuslattan gayrı başka hiçbir şeyle mutlu olmadıklarını söyler.¹⁰⁹

Ona göre sadık muhabbet ehli, sürekli Allah'ı zikredendir. Çünkü sülûk ehlinin şöyle dediğini aktarır: Bir kişi birini sevdiğini iddia ediyorsa onu sürekli zikretmelidir. Muhabbet ehline memleketin bütün malı verilse bir anlık bile dönüp bakmaz çünkü o Hakk'ın cemali peşindedir.¹¹⁰

Genc-i Şeker, dervişe Hakk'ın muhabbeti galebe çaldığında etrafındaki mahlûklardan habersiz olduğunu şu beyitte ifade eder:

Her lahza cemâlinizin şevkinde şark olduğumda.

*Dervişin nazarında sizin veçhinizden gayrı yok.*¹¹¹

Genc-i Şeker, mürîd halktan uzlet etmeye kadar huzûr makamına erişemeyeceğini belirtir.¹¹² O, bütün müminlerin muhabbet ehli olma potansiyelini barındırdığını belli bir zümreye ait olmadığına dikkat çekerek şöyle der: Müminin gönlü temiz zemine benzer. Oraya muhabbet tohumunu ekersen çeşit çeşit meyveler elde edersen, herkes bu nimetten nasiplenebilir.¹¹³

2.8. Havf ve Recâ

¹⁰² Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ'*, 129; Dârâ Şükûh, *Sefinetü'l-Evliyâ*, 97; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-Esrâr*, 765; Kuddûsi, *İktibâsü'l-Envâr*, 465; Annemarie Schimmel, *İslâm'ın Mistik Boyutları*, trc. Ergün Kocabıyık (İstanbul: Kabcacı Yayınları, 2016), 337.

¹⁰³ Allah Diyâ, *Siyerü'l-Aktâb*, 171.

¹⁰⁴ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 10.

¹⁰⁵ es-Siczi, *Fevâidü'l-Fuâd*, 265.

¹⁰⁶ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 4.

¹⁰⁷ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 51,54.

¹⁰⁸ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 5.

¹⁰⁹ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 54.

¹¹⁰ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 52.

¹¹¹ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 13.

¹¹² Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 54.

¹¹³ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 13.

Genc-i Şeker havfı, Hakk'ın kırbaç şeklinde örnekleme çalışır. Havf, edepsiz kulların günahattan dönmeleri ve doğru yola gelmeleri için bir kırbaçtır. Havf, Allah'ın adalet, recâ ise onun fazlının göstergesidir der.¹¹⁴

Genc-i Şeker, birine havf sahibi denilebilmesi için az yemesi, (çok oruç tuttuğundan dolayı), az konuşması, (çok namaz kıldığından), az uyuması, (çok zikir yaptığından) gerekir. Aksi takdirde günlünde bunlardan biri olmayana havf sahibi denilmez.¹¹⁵ Bunların yanı sıra üç şey daha gerektiğini bunlar havf, recâ ve muhabbetir. Allah korkusunun yerleştiği gönül, günahları terk eder bunun sayesinde cehennem ateşinden kurtulur. Recâ sahibi olan gönül, taatlere devam eder bunun sayesinde cenneti kazanır. Muhabbet sahibi olan gönül mekruhlerden kaçır bu sayede Hakk'ın rızasını elde eder.¹¹⁶

2.9. İlâhî Aşk

Genc-i Şeker'i akranlarından ayıran bir özelliği de ilâhî aşktır. Çünkü onun hayatının özü cezbe, âşk ve muhabbet üzere kurulmuştu. Nizâmeddîn Evliyâ, Genc-i Şeker ilgili bir hatırasını şu şekilde dile getirir: "Bir defasında şeyhimin yanına uğradığım sırada başı açık, rengi sararmış ve odada kendinden habersiz bir şekilde şu beyitleri söylüyordu:

"Daima senin emrinden kıl payı ayrılmadan yaşamayı arzularım.

Toprak olup senin ayaklarının tozu olmayı isterim.

Benim gibi çaresiz ve zavallının iki cihanda da arzuladığı sensin.

Senin için yaşamayı senin için ölmeyi ve senden dolayı yaşamayı isterim.

Genc-i Şeker, bu beyitleri sürekli tekrarlayıp secdeye kapanıyordu. Yaşamının sonlarına doğru ilâhî aşkı artarak öyle ki muhabbetle ilgili bir söz veya büyük zatların bir menkıbesinden anlatılınca kendinden geçerek ağlardı.¹¹⁷ Güzel beyit dinlemekten ve semâ yapmaktan haz alırdı. Öyle ki semâa itiraz eden alimlere hayret ederek: "Sübhânallah; biri yanmış kül olmuş, diğeri hâlâ caiz olup olmadığı ile uğraşılıyor" derdi.¹¹⁸

İlâhî aşkın tadına varan başka şeylere artık iltifat etmez. Gerçek âşık bu yolda esrar âleminden kendisine gelen bütün belalara rıza ve sabır gösterendir.¹¹⁹ Yüce Allah'a olan aşkı şu beyitte ifade etmeye çalışır:

Aşkın beni esir ve hayran bıraktı.

Dağ harabelerinde beni perişan etti.

Bütün bu acı ve çilelere rağmen ey dost gör.

Sırların gönlümü kapladı.¹²⁰

Genc-i Şeker, dervişin gönlündeki aşk ateşinin galebe çalmasından dolayı bir ah çekmesi halinde, âlemdeki her şeyi yakar yok eder der.¹²¹ Âşık için huzûr ve gaybet halleri aynıdır. Bazen huzûr halinde bazen de gaybet halindedir. Bahâeddîn Zekeriyâ el-Mültânî'den şu beyti nakleder:

Âşık için huzûr ve gaybet fark etmez.

O hem gaybette hem de huzûrda cemalüllaha gark olmuştur.¹²²

2.10. Halvet

Genc-i Şeker, sûfler arasında çilenin süresi hakkında farklı görüşler olduğunu fakat genel kanaate göre kırk gün kabul gördüğünü ifade eder. Kendisi de süreden ziyade çileden istifade etmenin daha doğru olduğunu zira çileden maksadın mücâhede ve riyâzatler sayesinde nefsi terbiye ve tezkiye etmek olduğunu belirtir.¹²³

¹¹⁴ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 57.

¹¹⁵ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 61.

¹¹⁶ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 61.

¹¹⁷ en- Nedeî, *İslam Önderleri Tarihi*, 3: 50.

¹¹⁸ ed-Dihlevî, *Ahbârü'l- Ahyâr*, 102; en-Nedeî, *İslam Önderleri Tarihi*, 3: 50.

¹¹⁹ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 5.

¹²⁰ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 6.

¹²¹ Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 7.

¹²² Bedr, *Esrârü'l-Evliyâ*, 26.

¹²³ Evliyâ, *Râhetü'l-Kulüb*, 30.

O, dervişin zenginlerle fazla sohbet etmemesi daha çok uzleti tercih etmesi gerektiğini çünkü din ve dünyanın selameti uzlettedir.¹²⁴ Genc-i Şeker'in mizacı halvet ve çileye yakın olduğundan mürşidi Bahtiyâr Kâkî'den insanlardan uzak bir yerde mücâhede yapmak için izin istemeye gider. Ancak bu, ihlâsa önem veren mürşidinin hoşuna gitmez ve: "Çileye girmene gerek yok, şöhretin olduğu şeyde hayır yoktur."¹²⁵ Hayatında en çok pişman olduğu bu cümleden dolayı: "Efendim benim şöhrette gözüm yok der." Ardından şeyhi ona git Çile-i ma'kûse yap der. Şeyhin heybetinden dolayı sormaya cesaret etmez. O da Bedreddin Gaznevî'ye gelip siz daha önce şeyhin terbiyesinden geçtiniz şeyh bana çile-i ma'kûse yap ama ona sormadım nedir? Bedreddin Gaznevî gidip şeyhe sorar. Bahtiyâr Kâkî, çile-i ma'kûse; kırk gün kırk gece ayaklarına ip bağlayıp baş aşağı bir kuyuya inip orada Allah'a ibadet etmektedir.¹²⁶ Bunun üzerine Genc-i Şeker, caminin bitişiğindeki kuyuda kırk gün boyunca her gece ta gün ağarana kadar kuyuya inip halvet uyguladı.¹²⁷

SONUÇ

Afganistan kökenli bir aileden gelen Ferîdüddîn Genc-i Şeker, ilmî icazetini aldıktan sonra dönemin en önemli Çiştîyye pîri olan Kutbeddîn Bahtiyâr Kâkî'ye intisâb etmiştir. Mürşidinin vefatı üzerine Çiştîyye tarikatının merkez tekkesine baş halife olarak atanan Genc-i Şeker, merkez tekkeyi Delhi'den Hânsî'ye taşımıştır.

Asıl amacı insanları Allah'ın dinine çekmek olan Genc-i Şeker, irşâd için gittiği yerlerin büyük çoğunluğu Hindülardan oluşmaktaydı. Onun ilmî ve irfanî şahsiyetinden dolayı yerleştiği yerlerde kısa bir sürede namı yayılan Genc-i Şeker'e, toplumun her katmanından insanlar danışmak ve fikir almak için ona gelmişlerdir. Onun Hindistan'daki samimi çabaları sonucunda on altı farklı Hindû kabilesi İslâm'a girmiştir.

Her hakiki sūfî gibi o da şöhretten uzak durmaya çalışmış ancak Allah'ın takdiri olsa gerek gittiği her yeni yerde kısa sürede kitleler halinde insanlar onun sayesinde İslâm'a girmiş ve yoğunluktan dolayı gece yarısına kadar insanlar onun sohbetinde bulunmaya başlamışlardır. Şeyhin ziyaretçileri sadece dervişlerden oluşmamış, bunlar arasında Hindû, sultan ve üst düzey devlet memurları da bulunmuşlardır.

Genc-i Şeker, dönemin âlim ve sūfileriyle çok iyi ilişkiler kurmuştur. Onlara değer vermiş ve giyaben onları iyilikle yâd etmiştir. Ardında birçok halife bırakan Genc-i Şeker, irşâd ve tebliğ yoğunluğundan dolayı te'lifata fazla yoğunlaşamamıştır.

Genc-i Şeker, tasavvuf anlayışını cezbe, âşk, muhabbet ve zühd üzere kurmuştur. Ayrıca kanaatkâr olmayı, tekkeye gelen hediyeleri dağıtmayı, din, dil ve ırk farkı gözetmeksizin herkese eşit davranmayı ve pîrlerinden kalan saraydan uzak durma prensibine bağlı kalmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdürrahîm-i Çiştî, Allah Diyâ b. *Siyerü'l-Aktâb*. Tahran: İntişârât-i-İlim, 1966.
- Âryâ, Gulâm Ali. *Tarîkati Çiştîyye der Hind û Pakistan*. İran: Zevâr Yayınları, 1964.
- Aziz Ahmed, M. *Hindistan'da İslâm Kültürü Çalışmaları*. Trc. Latif Boyacı. İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.
- Aziz Ahmet, M. *Siyasi Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğu*. Ed. Tansu Say. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1977.
- Bedr, İshâk. *Esrârü'l-Evliyâ*. Kânpûr: Nevel Keşver, 1890.
- Carl, Ernst- Feryâmeneş, Mesûd. "Mektûbşüden-i Taâlîmi Şifâhî der Tarika-i Çiştîyye-i Mutakaddim". *Âyine-i Pejveheş*. Carl Ernst, 25 (1992): 5-14.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları, 2005.
- Cemâlî, Hâmid b. Fazlullah Derviş. *Siyerü'l-Ârifin*. Trc. Muhammed Eyyüp Kâdirî. Lahor: Merkez-i Urdübürd, 1975.

¹²⁴ Evliyâ, *Râhetü'l-Kulûb*, 32.

¹²⁵ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 131; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-esrâr*, 762.

¹²⁶ Mîrhord, *Siyerü'l-Evliyâ*, 131; Çiştî Sâbirî, *Mirâtü'l-esrâr*, 762; Kuddûsî, *İktibâsü'l-envâr*, 443.

¹²⁷ ed-Dihlevî, *Ahbârü'l-Ahyâr*, 101.

- Cûzkânî, Abdurraûf Nuseyrî-Atâî, Rızâ Dehkânî-Dîn Muhammed. "Sey-i Târîhî-Fikrî Tarîkatî Çiştîyye ez Âğâz tâ Pâyâni İtilâ-i Ân". *Horâsânî Büzurg*. 21 (2016): 107-120.
- Çiştî Sâbirî, Abdurrahmân. *Mirâtü'l-Esrâr*. Trc. Mevlânâ el-Hâc. Lahor: Ziyau'l-Kur'ân, 1993.
- Dârâ Şükûh. *Sefinetü'l-Evliyâ*. Kânpûr, 1883.
- Derzî, Bahâre Fazlî-Tabâtabâî, Muhammed Mansûr. "Âdâb-i Hânkâh-i Baba Ferîdüddîn Genc-i Şeker". *Fasıl-nâme-i Mutâlâ-i Şibh-i Kâre-i Hind* 5/16 (2013): 128-148.
- Emektar, Melek. *Hindistan Türk-İslâm Devletlerinde Eğitim-Öğretim Teşkilatı*. Yüksek Lisans Tezi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2019.
- Eraydın, Selçuk. "Çile". 8: 315-316. İstanbul: DİA, 1993.
- Evliyâ, Nizâmmeddîn. *Râhetü'l-Kulûb*. Tahran: Meclis-i Şûrâyi İslâm, ts.
- Hasanî, Abdülhây b. Fahriddîn b. Abdilâlî el-. *Nüzhetü'l-Havâtir ve Behcetü'l-Mesâmi ve'n-Nevâzir*. Beyrût: Dâru İbn Hazm, 1999.
- Kandehlevî, Muhammed Zekerîyyâ. *Târîh-i Meşâyih-i Çişt*. Karaçi: Mektebetü's-Şeyh, 1931.
- Kâşânî, Abdürrezzak. "Tasavvuf Sözlüğü". Trc. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayınları, 2004.
- Köprülü, Orhan F. "Balaban Han". 5: 3. İstanbul: DİA, 1992.
- Kuddûsî, Muhammed Ekrem. *İktibâsü'l-Envâr*. Trc. Mevlânâ Hâc Kaptân. Lahor: Ziyâü'l-Kur'ân, 1993.
- Lawrence, G. Potter. "Moğollar Sonrası İnan'da Sûfîler ve Sultanlar". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*. Trc. Hanifi Şahin. 28 (2011): 215-243.
- Mânevî, Muhammed b. Hasan b. Musa Gavsî Şattârî. *Gülzâr-ı Ebrâr fi Siyeri'l-Ahyâr*. Tahran: Mûze-u Merkez-i İsnâd-ı Meclis-i Şûrâyi İslâm, 1971.
- Mevdûdî, Ahmed Şâh Çiştî. *Târîh-i Çişt ü Meşâyih-i Çiştîyye*. Herât: İntişârât-i Ahrârî, 1976.
- Mîlbârî, Mustafa Muhyüddîn el-Hüdvâ el-Ârûrî. *eş-Şeyh Muînüddîn-i Çiştî el-Ecmîrî Hayâtuhu ve Davetuhu ve Âsâruhu*. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2018.
- Mîrhord, Muhammed b. Mübârek b. Muhammed Alevî Kirmânî. *Siyerü'l-Evliyâ*. Lahor: Müştâk Ahmed Yayınları, 1885.
- Muhaddis ed-Dihlevî, Abdülhak. *Ahbârü'l-Ahyâr fi Esrârî'l-Ebrâr*. Tahran: Encümen-i Âsârü Mefâhir-i Ferhengî, 1963.
- Muhsin, Muhammed. *Cevâhir-i Genc Şeker*. Lahor: Urdûbâzâr, 2007.
- Nedvî, Ebu'l Hasan Ali en-. *İslâm Önderleri Tarihi*. Trc. Yusuf Karaca. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1992.
- Nemir, Abdü'l-Mün'im en-. *Târîhü'l-İslâm fi'l-Hind*. Beyrut: el-Müessesetü'l-Câm'îyye, 1981.
- Nizâmî, Halik Ahmed. "Ferîdüddîn Mes'ûd". 12: 398. İstanbul: DİA, 1995.
- Nizâmî, Halik Ahmed. *Târîh-i Meşâyih-i Çişt*. Delhi: Nedvetü'l Musannifin Urdûbâzâr, 1985.
- Nizâmî, Halik Ahmed. *The Life and Times of Shaikh Farid-u'd-din Ganj-i-Shakar*. Delhi: İdâre-i Edebiyât-i Delhi, 2009.
- Özcan, Azmi. "Hindistan". 38: 75-81. İstanbul: DİA, 1998.
- Özel, Ahmet. "Semerkandî, Muhammed b. Yûsuf". 36: 479-480. İstanbul: DİA, 2009.
- Rahman Farooki, Naimur. "Delhi Sultanlığı". 9: 130-132. İstanbul: DİA, 1994.
- Reis, Bedriye. "Tasavvuf Klasiklerinde Rıza Kavramı". *Journal of International Social Research* 10 (20 Aralık 2017): 891-913.
- Schimmel, Annemarie. *İslâm'ın Mistik Boyutları*. Trc. Ergün Kocabıyık. İstanbul: Kabalıcı Yayınları, 2016.

Siczî, Hasan b. Alâ. *Fevâ'idü'l-fuâd*. Tahran: İntişârât-ı Rûzene, 1965.

Şîrâzî, Said- Masûmî, Muhsin. "Münâsebât-ı Salâtîn-i Dehlî bâ Meşâyih-i Çiştîyye ve Sühreverdîyye". *Tarih-i Temeddün-i İslâmî Dergisi* 1 (2013): 109-122.

Tabâtabâî, Muhammed Mansûr. "Ahvâl-u Âsâri Baba Ferîdüddîn Genc-i Şeker". *Sebk Şinâsî-i Nesr-u Nazmi Fârisî* 8/4 (2018): 143-161.

Türkmen, Erkan. *Emir Hüsrev-i Dihlevî'nin Hayatı, Eserleri ve Edebî Şahsiyeti*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1989.